

Gastdocentschap Nederlandse Taalunie
17/03/2007 – 29/03/2007

Universiteiten van Olomouc, Brno, Bratislava en Praag

Een halve eeuw in vogelvlucht

Tendensen in het Vlaamse poëzielandschap

1949-2007

Overzicht van enkele trends in de poëzie in Vlaanderen

Prof.dr. Y. T'Sjoen
Vakgroep Nederlandse Literatuur en Algemene
Literatuurwetenschap
Universiteit Gent.

Historisch overzicht van enkele tendensen en poëtica's in de Vlaamse poëzie na de Tweede Wereldoorlog (deel I: 1945-1965)

Enkele notities

1. Algemeen tijdsbeeld 1950-1965

- democratisering en internationalisering op socio-cultureel gebied
- grotere openheid in literatuur en theater, in muziek en beeldende kunsten
- twee tendensen in de Vlaamse prozaliteratuur: de ideeën- en psychologische roman

2. Vlaamse poëzie 1955-1965

A. Algemene inleiding

- de pendelbeweging tussen traditie en experiment (de "55'ers")
- de traditie: een karakterisering van een dominerende poëtica
het experiment: een karakterisering van een modernistische poëtica
- de strijd onder experimentelen (de erfopvolging van *Tijd en Mens*, *Gard Sivik* of *De Tafelronde*): voedingsbodem voor een radicalisering van het experiment
- de intermediaire figuren: experimentelen die traditionalistische aspecten assimileren (Paul Snoek en Hugo Claus)
de invloed van bloemlezingen:
Paul Rodenko, *Nieuwe griffels, schone leien* (1954) en *Met twee maten* (1956)
Jan Walravens, *Waar is de eerste morgen* (1955)

B. Specifieke kenmerken van de traditionele en (post)experimentele poëzie

- Traditie: steriele imitatie, ideeënwoekering (Jonckheere, Verbeeck, Van Herreweghen); jongeren brengen de vernieuwing van binnenuit
het classicistisch ideaal
traditionele versvormen en de persoonlijke uitdrukking van gedachten en gevoelens
grote diversiteit:
 - * stemmingslyriek (P.G. Buckinx)
 - * neo-classicistische, maniëristische poëzie (Chr. D'haen)
 - * numineuze poëzie (A. Reniers, E. van Ruysbeek, P. Le Roy
later: Roger M.J. de Neef en D. Christiaens)
 - * existentiële thematiek (A. Demedts)
 - * religieuze, agrarische poëzie (A. van Wilderode)
- Tussen traditie en vernieuwing: assimilatie
assimilatie in traditionele dichtkunst van experimentele procédés (inhoudelijk en formeel)
canonisering van gematigd experimentele poëzie
- Experiment: Jan Walravens, *Waar is de eerste morgen* (1955)
1955: een mijlpaal voor de Vlaamse poëzie (Walravens' bloemlezing, de ontbinding van *Tijd en Mens*)
overzicht van de literaire periodieken:

Tijd en Mens (1949-1955) – J. Walravens en R.C. van de Kerckhove,
B. Cami, A. Bontridder, M. Wauters,
H. Claus en L.P. Boon

De Meridiaan (1951-1960) - E. van Ruysbeek

De Tafelronde (1953-1981) - Paul de Vree en Adriaan de Roover

Het Kahier (1954-1970)

Gard Sivik (1955-1964) - Gust Gils, Paul Snoek, Hugues C. Pernath

- Conclusie

1958-1960: hoogtepunt van het experiment in de Vlaamse poëzie
experiment raakt ca. 1965 vertrouwd:

de poëzie van **Paul Snoek**, *Renaissance. Gedichten 1954-1968*

de poëzie van **Hugo Claus**, *Gedichten 1948-1963*

de canonisering van het (post)experiment

* Paul de Vree, *Vlaamse avant-garde* (1921-1964)

* Werner Cranshoff, *Pijn en puin verdwenen. Jonge Vlaamse esthetische poëzie* (1958)

Historisch overzicht van enkele tendensen en poëtica's in de Vlaamse poëzie na de Tweede Wereldoorlog (deel II: 1965-2007)

Enkele notities

A. Algemeen overzicht

1. 1965-1970: twee strekkingen

- traditie en experiment groeien naar elkaar toe: assimilatie (Snoek, Claus)
- begripsomschrijving van de traditionalistische en (post)experimentele poëtica

2. 1965-1975: het **nieuw realisme**

- de tijdschriften: *Ruimten* (1961), *Yang* (1963), *Kreatief* (1966) en *Revolver* (1968)
- de dichters: Roland Jooris, Daniël van Ryssel, Patricia Lasoen, Jan Vanriet, Herman de Coninck en Stefaan van den Bremt
- "Nieuw-realistische poëzie in Vlaanderen" (themanummer *Kreatief*, 1970, red. Lionel Deflo)
- verwantschap met *Barbarber* en de schilders van de 'Nieuwe Visie' (Roger Raveel, Raoul de Keyser, Etienne Elias en Renier Lucassen)
- de kenmerken van de nieuw-realistische poëzie

3. 1965-1975: twee poëtische tegenoffensieven

- postexperimentele reactie: Leopold M. van den Brande ("Neo-experiment 70", *Morgen*), Hedwig Speliers, Willem M. Roggeman ("Neo-realisten of neo-naieven" in *Zenit*)
- traditionalistische reactie: gematigd positief over de nieuw-realistische poëzie

4. 1970-1975: de consolidering van het nieuw realisme (Luc Wenseleers, *De poëzie is niet meer van gisteren*, 1972 en Jan Vanriet, *Omtrent de werkelijkheid*, 1974)

5. 1965-1975: de geëngageerde poëzie in nieuw-realistische, **(post)experimentele** en **traditionele poëzie** (Hugo Claus, Stefaan van den Bremt, Paul Snoek, Hugues C. Pernath, e.a.)

6. **1975: kentering in de Vlaamse poëzie** (de cultstatus van Hugues C. Pernath, Wilfried Adams en Michel Bartosik, "Proeve tot een *Impuls*-manifest", Jotie T'Hooft, *Schreeuwlandschap*, Pink Poets)

- het einde van het nieuw realisme: een verschuiving naar subjectivisme (in de **neo-romantiek**) in de bloemlezing *Daar komen de tachtigers al aan. Een keuze uit de recentste Zuidnederlandse poëzie* (red. L. Gruwez en D. Billiet, 1977)
- **maniëristische tendensen**: Pink Poet genootschap (1972-1982) met Nic van Bruggen, Patrick Conrad, Paul Snoek, Hugues C. Pernath, Henri-Floris Jespers, Michel Bartosik kenmerken van het estheticisme (Pernath, *Mijn gegeven woord*, 1966; Conrad, *La mort s'appelle bonsoir*, 1977; Van Bruggen, *Ademloos seizoen 1972-1974*, 1974)

- (post)experimentele tendensen: *Labris* (lyrisch-expressieve poëtica van Leonard Nolens, Marcel van Maele) en *Impuls* (taalgerichte, autonomistische poëtica van Jan de Roek, Michel Bartosik, Roger M.J. de Neef, Dirk Christiaens)
- de neo-romantische poëzie (ca. 1975-1982)
de dichters: Luuk Gruwez, Eriek Verpale, Daniël Billiet, Miriam Van hee, Jotie T'Hoof, Roel R. van Londersele, Hendrik Carette
de bloemlezing: *De Nieuw Romantiek* (samenstelling: Guy van Hoof; inleiding: Hugo Brems)
de kenmerken van de nieuw-romantische poëzie

7. 1975-1982: een heropleving van de traditie

Verzamelde gedichten van Anton van Wilderode, Jos de Haes, Bert Decorte, Hubert van Herreweghen, Gery Helderberg, André Demedts
Groot Gezinsverzenboek (samenstelling Jozef Deleu)
de vernieuwers van de traditie: Gwij Mandelinck, Armand van Assche, Aleidis Dierick
recuperatie van Christine D'haen en Jos de Haes

8. 1980: een dieptepunt in de Vlaamse poëzie

9. 1980-1990: nieuwe tendensen

veranderingen in het tijdschriften- en uitgeverslandschap
de postmoderne dichters in *R.I.P.* (1982) en *Twist met ons* (1987): Erik Spinoy en Dirk van Bastelaere, Bernard Dewulf en Charles Ducal; de (post)modernistische poëzie van Stefan Hertmans; de neo-decadentistische 'pentagram'-poëzie van Peter Verhelst; et cetera
de performance-dichters

10. 1990-2000: nieuwe tendensen in Nederland en Vlaanderen

de 'gebeurende poëzie', 'de poëzie van het beweeglijke element' (Ruben van Gogh, in *Sprong naar de sterren*, 1999): poëzie met een virtuele dimensie
de 'Neon-Romantiek' (Jules Deelder)
rap poëzie (Gerrit Komrij: 'Zigzag-poëzie'), hip hop, poetry slam, house-poëzie

11. 1995-2007: nog andere tendensen in de **Vlaamse poëzie**

- verdere ontwikkeling van de 'ethisch' en 'esthetisch' postmoderne poëzie – *beyond postmodernism* (resp. Dirk van Bastelaere, Erik Spinoy en Stefan Hertmans én Peter Verhelst)

Stefan Hertmans, *Ademzuil* (1984)
Dirk van Bastelaere, *Vijf jaar* (1984)
Erik Spinoy, *De jagers in de sneeuw* (1986)
Peter Verhelst, *Angel* (1990)

enkele recente bundels: Erik Spinoy, *Boze wolven* (2002) en *L* (2004), Dirk van Bastelaere, *De voorbode van iets groots* (2006) en Peter Verhelst, *Alaska* (2004).

- de 'tweede postmoderne generatie', met in Vlaanderen [debuut en recente publicatie]:

Paul Bogaert (*WELCOME HYGIENE*, 1996; *AUB*, 2006),
Geert Buelens (*Het is*, 2002; *Verzeker u*, 2005),
Miguel Declercq (*Person@ges*, 1997; *Zomerzot/Somersault*, 2001),

Paul Demets (*De papegaaienziekte*, 1999),
 Peter Holvoet-Hanssen (*Dwangbuis van Houdini*, 1998; *Spinalonga*, 2005),
 Jan Lauwereyns (*Nagelaten sonnetten*, 1999; *Tegenvoetig, tweebenig*, 2004),
 Bart Meuleman (*kleine criminaliteit*, 1996; *hulp*, 2004),
 Peter Theunynck (*Berichten van de Panamerican Airlines & Co*, 1997; *Man in Manhattan*, 2004),
 enz.

- performance-poëzie (*poetry slam*) - multimediale poëzie: gebruik van videomontage, muzieksamples, theaterattributen, enz.

- recente dichtbundels van Paul Claes (*De waaier van het hart*, 2004), Lut de Block (*De luwte van het late middaguur*, 2002), Herman de Coninck († 1997; *Vingerafdrukken*, 1997), Roger de Neef (*Het boek van de roos en het zout*, 2002), Bernard Dewulf (*Blauwziek*, 2006), Charles Ducal (*In inkt gewassen*, 2006), Luuk Gruwez (*Allemandsgek*, 2004), Stefan Hertmans (*Kaneelvingers*, 2005), Mark Insingel (*Niets*, 2005), Roland Jooris (*Als het dichtklapt*, 2005), Tom Lanoye (*Overkant*, 2004), Erwin Mortier, Leonard Nolens (*Derwisj*, 2003), Bart Plouvier, Willem M. Roggeman, Hedwig Speliers, Ivo van Strijtem (*De mooie Ierse*, 2002), Marc Tritsmans (*Warmteleer*, 2004), Stefan van den Brecht (*In een mum van taal*, 2002), Miriam Van hee (*Het verband tussen de dagen*, 1998), Geert van Istendael, Joke van Leeuwen, Roel Richelieu van Londersele (*Een mens op de bodem*, 2001), Mark van Tongele (*Met de plezierboot mee*, 2007), Eddy van Vliet († 2002; *Gigantische dagen*, 2002), enz.

- werk van 'oudere' dichters (generatie 1920-1930): Albert Bontridder, Hugo Claus, Adriaan de Roover, Christine D'haen, Willy Roggeman, Hubert van Herreweghen, e.a.

- manifestaties en organisaties: Poëziefestival van Watou, Koningsblauw (Behoud de Begeerte), Saint-Amour, Versmacht in de nacht (Poëziecentrum), enz.

- tijdschriften en weblogs (poëziesites, literaire sites): *De Volksverheffing. Jaarboek voor poëzie* (Atlas, Amsterdam), *Poëziekrant*, *Awater*, *Het liegend konijn*, De Contrabas (www.decontrabas.nl), *Meander*, *De papieren man*, enz.

- debutanten en nieuwe 'beloften': Sacha Blé, Eva Cox, Kurt Deboodt, Bart Moeyaert, Els Moors, Koen Peeters, Jeroen Theunissen, Toon Vanlaere, David van Reybrouck, Dimitri Verhulst, enz.

Algemene secundaire bibliografie

Nederlandstalige poëzie (na 1950)

Ton Anbeek, *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur*. De Arbeiderspers, Amsterdam 1990, p.242-260 [tweede druk: *Geschiedenis van de literatuur in Nederland*]

[Auteurscollectief], *Over poëzie*, in *Bzzlletin* 274 (oktober 2000).

Dirk van Bastelaere, *Wwwhhooooosshh. Over poëzie en haar wereldse inbedding*. Vantilt, Nijmegen 2001.

Hugo Brems, 'Wat groeit er in mijn hof?', in Hugo Brems, *Al wie omziet. Opstellen over Nederlandse poëzie 1960-1980*. Elsevier/Manteau, Antwerpen/Amsterdam 1981, p.9-57.

Hugo Brems, 'Nu we weten dat we verdaald zijn', in Hugo Brems, *De rentmeester van het paradijs*. Manteau, Antwerpen 1986, p.7-33.

Hugo Brems, 'Een poëtica van nonchalance en improvisatie', in Tom van Deel, Nicolaas Matsier en Cyriel Offermans (red.), *Het literair klimaat 1970-1985*. De Bezige Bij, Amsterdam 1986, p.277-289.

Hugo Brems, *De dichter is een KOE. Over poëzie*. De Arbeiderspers, Amsterdam 1991.

Hugo Brems en Dirk de Geest (red.), *Opener dan dicht is toe. Poëzie in Vlaanderen 1965-1990*. Acco, Leuven/Amersfoort 1991.

Hugo Brems, *Altijd weer vogels die nesten beginnen. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1945-2005*. Bert Bakker, Amsterdam 2006.

Geert Buelens, *Van Ostaijen tot heden. Zijn invloed op de Vlaamse poëzie*. Vantilt/KANTL, Nijmegen/Gent 2001.

Herman de Coninck, *Over de troost van pessimisme. Essays*. Manteau, Antwerpen/Amsterdam 1983.

Herman de Coninck, *De flaptekstlezer*. De Arbeiderspers, Amsterdam 1992.

Herman de Coninck, *De vliegende keeper. Essays over poëzie*. De Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen 1995.

Herman de Coninck, *Intimiteit onder de melkweg. Over poëzie*. De Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen 1994.

Roland Duhamel (red.), *Van aangezicht tot aangezicht. Modelinterpretaties moderne lyriek*. Garant, Leuven/Apeldoorn 1991.

Kees Fens, 'De poëzie', in Kees Fens, H.U. Jessurun d'Oliveira en J.J. Oversteegen (red.), *Literair lustrum 2. Een overzicht van vijf jaar Nederlandse literatuur 1966-1971*. Athenaeum/Polak & Van Gennep, Amsterdam 1973, p.41-57.

Redbad Fokkema, *Aan de mond van al die rivieren. Een geschiedenis van de Nederlandse poëzie sinds 1945*. De Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen 1999.

Piet Gerbrandy, *Een steeneik op de rotsen. Over poëzie en retorica*. Meulenhoff, Amsterdam 2003.

Piet Gerbrandy, *Omroepers van oproer. Breekijzers in taal*. Contact, Amsterdam/Antwerpen 2006.

Hans Groenewegen, *Schuimen langs de vloedlijn. Kritieken en kronieken over poëzie*. Vantilt, Nijmegen 2002.

Hans Groenewegen, *Overvloed. Kritieken en kronieken over poëzie*. Vantilt, Nijmegen 2005.

Jos Joosten, *Onttichting. Essays over eigentijdse poëzie en poëziekritiek*. Vantilt, Nijmegen 2003.

Rutger Kopland, *Mooi, maar dat is het woord niet*. G.A. van Oorscot, Amsterdam 1998.

Marc Kregting, *Zij zijn niet van Jeremia. Non-ficties*. Vantilt, Nijmegen 2004.

Marc Kregting, *Laden en lossen. Confrontaties*. Vantilt, Nijmegen, 2006.

Jan Kuijper, 'Poëzie is altijd een kwestie van sommigen', in Tom van Deel, Nicolaas Matsier en Cyriel Offermans (red.), *Het literair klimaat 1970-1985*. De Bezige Bij, Amsterdam 1986, p.182-194.

Tomas Lieske, 'Een heester van vertwijgde kansen', in Nicolaas Matsier, Cyrille Offermans, Willem van Toorn en Jacq Vogelaar (red.), *Het literair klimaat 1986-1992*. De Bezige Bij, Amsterdam 1993, p.59-86.

Yvan de Maesschalck en Herman Henderickx (red.), *Naakt en wit, een ademende steen. Thematische verkenningen van de Nederlandse poëzie van 1945 tot omstreeks 2000*. Ga rant, Antwerpen/Apeldoorn 2003.

Guus Middag, *Alles valt in stukken uiteen. Beschouwingen over poëzie*. De Bezige Bij, Amsterdam 1993.

Guus Middag, *De eerste keer. Essays over poëzie*. G.A. van Oorscot, Amsterdam, 1999.

Guus Middag, *Het mooiste gedicht ter wereld. Essays over poëzie*. G.A. van Oorscot, Amsterdam 2005.

Ilja Leonard Pfeijffer, *Het geheim van het vermoorde geneuzel. Een poëtica*. De Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen 2003.

Anneke Reitsma, *Het woord te vondeling. Een eeuw Nederlandse poëzie in zeventien portretten*. De Prom, Amsterdam 2002.

Marc Reugebrink, *De inwijkeling. Essays*. Meulenhoff, Amsterdam 2002.

J.H. de Roder, *Het onbehagen in de literatuur. Essays*. Vantilt, Nijmegen 2001.

Daniël Rovers, *Bunzing. Over land, literatuur en rijtjeshuizen*. Vantilt, Nijmegen 2005.

Rob Schouten, *Hoe laat is 't aan den tijd. Essays*. De Bezige Bij, Amsterdam 1999.

Yves T'Sjoen, *Stem en tegenstem. Over poëzie en poëtica. Dubbelessays over hedendaagse Nederlandstalige poëzie*. Atlas, Amsterdam/Antwerpen 2004.

Yves T'Sjoen, *De gouddelver. Over het lezen van poëzie*. Lannoo/Atlas, Tielt/Amsterdam 2005.

Yves T'Sjoen, *Een beeld van poëzie. Poëziebeleid in Vlaanderen*. Garant, Antwerpen/Apeldoorn 2006.

Thomas Vaessens en Jos Joosten, *Postmoderne poëzie in Nederland en Vlaanderen*. Vantilt, Nijmegen 2003.

Thomas Vaessens, *Ongerijmd succes. Poëzie in een onpoëtische tijd*. Vantilt, Nijmegen 2006.